VAASAN HOVIOIKEUS
VASA HOVRÄTT

LAUSUNTO

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: Vaasan hovioikeuden lausunto hallituksen esityksestä 183/2020 vp (Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslain 1 luvun 11 §:n ja 32 luvun 11 §:n muuttamisesta

Eduskunnan lakivaliokunta on varannut Vaasan hovioikeudelle tilaisuuden toimittaa kirjallinen lausunto otsikossa mainitusta hallituksen esityksestä. Vaasan hovioikeus esittää kunnioittaen lausuntonaan seuraavaa.

Yleisiä näkökohtia

Direktiivin suhde ja sen aiheuttamat muutostarpeet kansalliseen lainsäädäntöön samoin kuin kansallisen lainsäädännön kehityshistoria selostetaan hallituksen esityksessä seikkaperäisesti ja kattavasti. Hallitukseen esitykseen on tosin jäänyt kirjoitusvirhe, s. 25 mainitaan ”KKO 1318:2018, kohta 29”. Epäselvää on, mihin ennakkopäätökseen kyseisessä tapauksessa on tarkoitettu viitata.

Hallituksen esityksestä ilmenee selkeästi se, että itsepesun rangaistavuuden alaa on tarkoitettu laajentaa siitä, mikä se 1.5.2012 voimaan tulleen lain (187/2012) mukaisesti tällä hetkellä on. Hovioikeus pitää tälle tavoitteelle esitettyjä perusteluita hyväksyttävinä ja toteaa myös, että esityksessä on käsitelty seikkaperäisesti ja kattavasti jonkin toiminnan rangaistavaksi säätämiselle asetettuja valtiosääntöoikeudellisia rajoituksia sekä kartoitettu asianmukaisesti muita toteuttamisvaihtoehtoja. Hovioikeudella ei ole huomauttamista hallituksen esityksestä näiden kysymysten osalta.

Itsepesun kriminalisointia koskeva säännös

Direktiivin 3 artiklan 5 kohdan ja siihen liittyvän johdanto-osan 11 kohdan mukaan itsepesusta on tarkoitus rangaista silloin, kun rahanpesutoimista aiheutuu sellaista lisävahinkoa, jota esirikos ja siitä tuomittava rangaistus eivät kata (s. 17–18). Toisaalta esityksen ”muut toteuttamisvaihtoehdot” -otsikon alla todettu (s. 36) lienee ymmärrettävä niin, että sääntelyratkaisuun, jossa rangaistavuus liitettäisiin yksinomaan lisävahingon aiheutumiseen ja joka mahdollistaisi itsepesuna rangaistavan menettelyn alan ilmenemisen selkeämmin säännöksen sanamuodosta, ei ole tahdottu esityksessä mennä. Parempana on pidetty sitä, että itsepesua koskeva säännös olisi kattavampi ja että lainkonkurrenssissa esirikoksen jälkitekojen kanssa olevat itsepesuteot määriteltäisiin säännöstä sovellettaessa yleisten lainkonkurrenssia

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelinkeskus	Faksi	Sähköpostiosoite
Rantakatu, Hovioikeudenpuisto VAASA	PL 217 65101 VAASA	029 564 1600	029 564 1695	vaasa.ho@oikeus.fi

koskevien sääntöjen nojalla ja soveltamista täsmennettäisiin lakiehdotuksen perusteluissa (s. 36). Kuitenkin myös lainkohdan yksityiskohtaisista perusteluista ilmenee, että lisävahingon aiheutumisella on tärkeä merkitys sitä arvioitaessa, onko itsepesuksi väitetyssä menettelyssä kysymys esirikokseen nähden myötärangaistusta jälkiteosta vai sellaisesta menettelystä, joka tulisi rangaistavaksi itsepesuna (s. 43).

Hallituksen esityksessä on tarkoituksenmukaisella ja perustellulla tavalla päädytty siihen, että itsepesun rangaistavuuden tulkinnassa olennaisia ovat yleiset lainkonkurrenssia koskevat oikeusohjeet.

Ehdotettu RL 32:11 ei ole sanamuodoltaan erityisen informatiivinen ja säännös saakin tarkemman sisältönsä lain esitöistä. Lainkohdan yksityiskohtaiset perustelut ovat kattavat, mutta käytännön soveltamistilanteissa ongelmia tullee havainnollisista esimerkeistä huolimatta aiheuttamaan etenkin sen arvioiminen, milloin tekijän toimet aiheuttavat ”lisävahinkoa” ja milloin taas kysymys on sellaisista esirikokseen ”kiinteästi liittyvistä” toimista tai ”säännönmukaisista keinoista, jotka ovat tarpeen rikoksella saadun omaisuuden hyödyntämisen turvaamiseksi” ja joita pidetään myötärangaistuina jälkitekoina. Itsepesun esirikokset ovat moninaisia, minkä vuoksi sen määrittäminen, milloin itsepesu on kiinteä osa esirikosta ja milloin taas ei, voi aiheuttaa tulkintaongelmia. Tätä taustaa vasten hallituksen esityksessä mainitut esimerkkitapaukset rangaistavasta itsepesusta ovat varsin yleispiirteisiä.

Siihen nähden, miten tärkeässä asemassa ”lisävahingon” käsite on, kyseisen käsitteen sisältö ja sen suhde lainkonkurrenssiin jäävät esityksen perusteluissa melko epäselviksi, vaikka esityksessä viitataan direktiivin muihin kieliversioihin (s. 17–18) ja tuodaan esiin se, että itsepesun rangaistavuudessa on Suomen järjestelmässä kysymys sellaisesta toiminnasta, jota koskevaa moitetta esirikoksesta säädetty rangaistus ei kata (s. 20). Kun rahanpesukriminalisointien tavoitteena on suojata laillista rahoitusjärjestelmää ja sen luotettavuutta, näihin suojelutavoitteisiin liitettynä lisävahinko tullee vain harvoin rangaistavaksi esirikosta koskevassa moitearvioinnissa: sellaisesta esirikoksesta, jolla olisi sama suojeluobjekti kuin rahanpesurikoksella, ei ole Suomen oloissa helppo keksiä esimerkkejä.

Tekijälleen hyötyä tuottavien esirikosten moninaisuuden vuoksi on ymmärrettävää, että sääntelyn soveltamistilanteita koskeva harkinta jää olennaisesti tulevan oikeuskäytännön varaan. Hallituksen esityksen yksityiskohtaisista perusteluista ilmenee toisaalta varsin selvästi, että rangaistavuus on tarkoitettu liittää etenkin monimutkaisiin peittämis- ja häivyttämistoimiin, joilla rikoksella saatu omaisuus tai sen tuottama hyöty saatetaan kiertoon rahoitusjärjestelmässä (s. 44). Esitykseen ei ole näiltä osin enemmälti huomauttamista.

Rikoksen yksiköinti ja vanhentuminen

Itsepesun yksiköiminen ja rikoksen vanhentuminen voinevat joissakin tilanteissa muodostua ongelmallisiksi kysymyksiksi, vaikka yksityiskohtaisiin perusteluihin sisältyy näitä koskeva kannanotto (s. 45) ja esityksessä selostetaan myös tätä kysymystä koskenutta, osin kriittistäkin lausuntopalautetta (s. 40). Hallituksen esityksestä ilmenee sinänsä selvästi, että useista osateoista koostuva rahanpesu voidaan rikoksen yksiköimistä koskevien vakiintuneiden lähtökohtien mukaisesti katsoa yhdeksi teoksi, joka päättyy viimeisen osateon suorittamishetkellä (s. 40). Esityksessä ei myöskään ole tarkoitettu poiketa siitä ajatuksesta, että samaa omaisuutta voidaan pestä vain kerran (s. 40 ja 45).

Näiden ajatusten yhteensovittaminen voinee ainakin joissakin tilanteissa johtaa rangaistavuuden kannalta sattumanvaraisiin ja epätyydyttäviinkin lopputuloksiin, jos esimerkkinä

ajatellaan vaikkapa sellaista tilannetta, jossa esirikokseen syyllistynyt vastaaja siirtää rikoksella saamansa hyödyn vastikkeetta tuttavansa pankkitilille, mitä menettelyä pidetään muiden edellytysten täyttyessä esimerkkinä rangaistavasta itsepesusta (s. 44). Tällaisissa tilanteissa tekijä voi käyttää tilille siirtämiään varoja esimerkiksi hankkimalla niillä osakkeita. Voitaneen katsoa, että näillä hankinnoilla tekijä pyrkii ylläpitämään ja vahvistamaan omaisuuden alkujaan laittoman alkuperän peittämistä ja häivyttämistä (ja ne myös täyttänevät hallussapitoa koskevan tekotapatunnusmerkin), mutta vanhentumisen näkökulmasta lienee niin, että ajallisesti ensimmäistä täytäntöönpanotointa seuraavat tekijäntoimet eivät pitkänkään ajan kuluessa suoritettuina pidennä rikoksen vanhentumisaikaa, vaan kysymys on jonkinlaisista jo kertaalleen pestyyn omaisuuteen kohdistuvista, rankaisemattomista jälkiteoista. Tilannetta olisi ilmeisesti arvioitava toisin, jos tekijä siirtäisi varoja tilille vähän kerrallaan ja hankkisi osakkeita kulloisillakin siirroilla, jolloin vanhentuminen alkaisi viimeisen osateon, tilisiirron, suorittamispäivästä. Mikäli tämä ei ole ollut lainsäädännön tarkoitus, hovioikeus esittää, että lainsäädännön jatkovalmistelussa vielä tarkasteltaisiin tätä kysymystä.

Esirikoksen uhrin asema

Hovioikeus kiinnittää vielä huomiota rahanpesun esirikoksen uhrin asemaan. Rahanpesukriminalisoinneilla on katsottu suojeltavan lähinnä laillista talousjärjestelmää, millä perusteella rahanpesurikoksella ei voine olla asianomistajaa. Rikoslain 32:12.3:n mukaan rahanpesun kohteena ollut omaisuus voidaan kuitenkin tietyissä tapauksissa tuomita esirikoksella loukatulle vahingonkorvauksena tai edunpalautuksena. Hallituksen esityksestä (s. 45) ilmenevällä tavalla itsepesusta tuomitseminen ei edellytä, että myös esirikos luetaan tekijän syyksi. Tällaisessa tilanteessa esirikoksen uhrilla voi olla intressi esittää vaatimuksia rahanpesuoikeudenkäynnissä. Edellä selostettuihin seikkoihin viitaten oikeustieteen tohtori *Tatu Hyttinen* on rahanpesudirektiivin täytäntöönpanoa valmistelleen työryhmän mietinnöstä antamassaan lausunnossa tuonut aiheellisesti esiin sen, että on epäselvää, tuleeko esirikoksen uhrille antaa asianomistajan asema rahanpesuoikeudenkäynnissä. Hallituksen esityksessä ei ole lausuttu mitään tästä kysymyksestä, mitä voidaan pitää puutteena. Myöhempien tulkintaongelmien välttämiseksi hovioikeus pitää perusteltuna, että esirikoksen uhrin asemaa rahanpesuoikeudenkäynnissä käsiteltäisiin asian jatkovalmistelussa.

Lausunnon ovat valmistelleet hovioikeudenneuvos Timo Saranpää ja hovioikeuden esittelijä Tiitus Hiivanainen.

Vaasassa, marraskuun 9 päivänä 2020

Tapani Vasama
Hovioikeuden presidentti